

DOI: [10.32702/2307-2105-2022.2.96](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.2.96)

УДК 330.313:631.11

*С. В. Степаненко,
к. е. н., докторант, старший викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Державний біотехнологічний університет
ORCID ID: 0000-0002-6132-328X*

РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ЕЛЕМЕНТИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ПОЄДНАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

*S. Stepanenko
PhD in Economics, Doctoral Student, Senior Lecturer of the Department of the Department of Finance, Banking and Insurance, State Biotechnological University*

RESOURCE POTENTIAL OF AGRICULTURAL ENTERPRISES: ELEMENTS AND FEATURES OF THEIR COMBINATION IN MODERN CONDITIONS

Метою статті є аналіз елементів ресурсного потенціалу підприємств аграрного сектору, механізмів їх ефективного поєднання на основі дослідження сучасних детермінант розвитку економіки в глобальному вимірі.

Аналіз наявних в науковій літературі підходів до визначення сутності ресурсного потенціалу у поєднанні з включенням сучасних концептуальних теорій економічного розвитку дозволив розширити розуміння категорії «ресурсний потенціал» за рахунок доповнення стратегічними орієнтирами функціонального наповнення, як то підтримання екологічного балансу навколишнього середовища та розбудова механізмів гармонізації соціальних відносин.

Використано методологічний підхід до визначення структурних елементів ресурсного потенціалу на основі теорії факторів виробництва, за якою виділяються такі фактори як земля, капітал і праця з подальшою деталізацією зазначених дефініцій та особливостей їх використання в аграрному секторі з огляду на специфіку розвитку виробничих відносин в соціально-економічній системі сучасного етапу розвитку. Досліджено вектор трансформації земельних відносин від механізму виключно орендних відносин між власниками паїв та суб'єктами виробництва до поетапного включення операцій з купівлі-продажу землі. Структуру капіталу представлено системним поєднанням виробничого капіталу, що визначає технічний, технологічний, фінансовий потенціал, а також інтелектуального та іміджевого (пабліцитного) капіталу. Останній включено з огляду на зростання ролі позаекономічних символічних чинників в структурі ціни товарів.

Визначено діалектичну природу праці як фактору виробництва: з одного боку, вона виступає окремим ресурсом, з іншого – визначає ефективність функціонування всієї сукупності елементів ресурсного потенціалу аграрного підприємства, а також є джерелом нарощування такого елементу як інтелектуальний капітал, що значною мірою формує стійкі конкурентні переваги господарюючого суб'єкта. Інтелектуальний капітал розглянуто з позицій специфічної особливості, що полягає у невичерпності.

The aim of the article is to analyze the elements of the resource potential of agricultural enterprises, the mechanisms of their effective combination based on the study of modern determinants of economic development in the global dimension.

Analysis of the available approaches in the scientific literature to determine the nature of resource potential in combination with the inclusion of modern conceptual theories of economic development has expanded the understanding of the category of "resource potential" by adding strategic guidelines functional content, such as maintaining ecological balance and harmonization.

A methodological approach to determining the structural elements of resource potential has been used based on the theory of factors of production, which distinguishes such factors as land, capital and labor with further detail of these definitions and features of their use in the agricultural sector given the specifics of industrial relations in the socio-economic system modern stage of development. The vector of transformation of land relations from the mechanism of exclusively lease relations between unit owners and production entities to the gradual inclusion of land purchase and sale operations has been studied. The capital structure is represented by a systematic combination of productive capital, which determines the technical, technological, financial potential, as well as intellectual and image (public) capital. The latter is included due to the growing role of non-economic symbolic factors (symbolic attributes and preferences, tangible and intangible elements of reputation, legends and myths, cultural traditions, dreams and superstitions, tastes and likes of the public) in the price structure of goods. These substances in market conditions have a value equivalent and are part of the resource potential.

The dialectical nature of labor as a factor of production is defined: on the one hand, it acts as a separate resource, on the other - determines the effectiveness of the whole set of elements of agricultural enterprises resource potential, and is a source of building such an element as intellectual capital. Intellectual capital is considered from the standpoint of a specific feature, which is inexhaustibility.

Ключові слова: аграрне підприємство; ресурсний потенціал; земля; праця; капітал; виробничий потенціал; інтелектуальний капітал; людський капітал; іміджевий капітал.

Key words: agricultural enterprise; resource potential; land; labor; capital; production potential; intellectual capital; human capital; image capital.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Ресурсний потенціал підприємства будь-якого сектору економіки виступає основою здійснення всіх функцій кожного елементу виробничої та комерційної діяльності. Механізми управління ресурсним потенціалом визначають спроможність суб'єкта господарювання набувати параметрів економічної сталості, здатність до розширеного відтворення, отримання прибутку, досягнення конкурентоздатності тощо. В сучасних умовах спостерігається певний зсув у розумінні пріоритетності елементів структури факторів виробництва, що є наслідком зміни макросередовища ведення бізнесу, зокрема філософії господарювання. Інноваційна спрямованість розвитку бізнесу у поєднанні з актуалізацією соціальних та екологічних аспектів вимагає зміни стратегічних підходів до використання наявних ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування та використання ресурсного потенціалу стали предметом дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як: Томпсон А.А., Стрикленд-III А.Дж., Маршук Л.М., Лейбович А.В., Берднікова Л.Ф., Материнська О.А., Ярова А.О., Стексова С.Ю., Краснокутська Н. С., Гладій М.В., Славов В.П., Огорокова Л.Г., Смолич Д.В., Тимошук І.В. тощо. Проте, в роботах недостатньо повно враховуються сучасні зміни теорії економічного розвитку, що є наслідком продукування сегментом виробничих відносин в широкому розумінні глобальних викликів. Потребує уточнення структура ресурсного потенціалу аграрних підприємств з огляду на трансформацію зовнішнього середовища реалізації бізнес-процесів.

Мета статті – аналіз елементів ресурсного потенціалу підприємств аграрного сектору, механізмів їх ефективного поєднання на основі дослідження сучасних детермінант розвитку економіки в глобальному вимірі.

Виклад основного матеріалу. Вихідним пунктом для реалізації мети дослідження є формування розуміння сутності ресурсного потенціалу як економічної категорії. Скоріше правилом, ніж виключенням є наявність цілого спектру підходів до його визначення. Так, наукова література містить, зокрема, наступні варіанти детермінації ресурсного потенціалу:

- сукупність матеріальних, нематеріальних, трудових, фінансових ресурсів, у тому числі здатність робітників підприємства ефективно використовувати названі ресурси для виконання місії, досягнення поточних та стратегічних цілей підприємства [1, с. 57].
- не тільки сукупність ресурсів, що є в розпорядженні підприємства чи цілого регіону, а також спроможність працівників і менеджерів використовувати ресурси з метою виробництва товарів (послуг) та отримання максимального прибутку. Він характеризує не весь запас конкретного ресурсу, а ту його частину, яка залучена у виробництво з урахуванням економічної доцільності та досягнень науково-технічного прогресу і включає в себе не тільки сформовану систему ресурсів, а й нові альтернативні ресурси та їхні джерела [2, с. 61].
- характеристика наявності фінансових, виробничих та інноваційних ресурсів, які в подальшому можуть бути активовані для ефективного функціонування, а також резервів та можливостей мобілізації цих ресурсів, які можна буде використати для забезпечення безперебійної роботи в майбутньому [3].
- сукупність матеріальних, нематеріальних, трудових, фінансових ресурсів, включаючи здатність робітників підприємства ефективно використовувати названі ресурси для досягнення поточних стратегічних цілей та виконання місії підприємства [4].
- сукупність накопичених ресурсів господарюючого суб'єкта, що характеризують систему його можливостей у реалізації цілеспрямованої діяльності з урахуванням впливу постійно змінних факторів внутрішнього та зовнішнього середовищ [5].
- сукупність можливостей факторів (ресурсів), що реалізуються в процесі виробництва матеріальних благ, а також невикористаних можливостей, задля ефективного використання виробничих, природних і науково-технічних ресурсів, необхідних для забезпечення економічного зростання підприємства та більш повного задоволення суспільних потреб [6].
- сукупна інтегральна продуктивність промислових і природних засобів виробництва, а також трудових ресурсів, які відображаються показниками виходу валової та товарної продукції на одиницю земельної площі [7].
- комплексна категорія, що є основою матеріального відтворення в гармонійному поєднанні з продуктивними силами й виробничими відносинами, що збалансовує кількісні та якісні співвідношення ресурсів [8].
- складна система, яка включає досвід та знання підприємства, інтелектуальний капітал, конкурентні можливості, унікальні навички працівників, стратегічні активи, ринкові досягнення, необхідні для успішної конкурентної боротьби на ринку [9].
- сукупність ресурсів, якими володіє підприємство, що забезпечують можливість отримання максимального економічного ефекту в заданий момент часу [10].

Різноманітність підходів до розуміння змісту ресурсного потенціалу зумовлена його багатоаспектністю, зокрема, в представлених визначеннях по-різному сформульована функція реалізації ресурсного потенціалу, як то: виконання місії, досягнення поточних та стратегічних цілей підприємства (Маршук Л.М., Материнська О.А., Ярова А.О.); отримання максимального прибутку (Лейбович А.В.); ефективне функціонування, безперебійна робота (Берднікова Л.Ф.); реалізація цілеспрямованої діяльності (Стексова С.Ю.); забезпечення економічного зростання підприємства та більш повного задоволення суспільних потреб (Краснокутська Н.С.), збалансування кількісного та якісного співвідношення ресурсів (Славов В.П.); успішна конкурентна боротьба на ринку (Томпсон А.А., Стрикленд-III А.Дж.); досягнення максимального економічного ефекту (Огорокова Л.Г.).

На наш погляд, представлений спектр функціональної спрямованості ресурсного потенціалу в більшості випадків є вузьким і не відповідає сучасним поглядам на реалізацію бізнес-процесів, а його розуміння необхідно розширити за рахунок включення концептів сучасних теорій сталого та інклюзивного розвитку. Зазначений підхід отримав відображення у наступному визначенні категорії «ресурсний потенціал»: сукупність ресурсів, що може бути залучена у виробничі процеси за наявних технологій і соціально-економічних відносин з метою реалізації тактичної мети отримання максимального прибутку підприємством в рамках стратегії підтримання екологічного балансу навколишнього середовища та розбудови механізмів гармонізації соціальних відносин.

Структурний аналіз ресурсного потенціалу як системи взаємопов'язаних видів ресурсів стикається з проблемою їх неоднозначного трактування. В найбільш загальному вигляді можна використати теорію факторів виробництва, за якою виділяються такі фактори як земля, капітал і праця з подальшою деталізацією зазначених дефініцій та особливостей використання в аграрному секторі з огляду на специфіку розвитку виробничих відносин в соціально-економічній системі сучасного етапу розвитку.

Земля для аграріїв є базовим фактором, виступаючи природною умовою сільськогосподарського виробництва і приймаючи безпосередню участь у створенні продукту. Специфічною характеристикою землі визнається родючість, яка при правильному використанні не лише не вичерпується, а має потенціал підвищення. Земля не має заміників, отже її пропозиція жорстко обмежена. Агросектор в Україні тривалий час існував виключно на орендних відносинах, що формувалися між власниками паїв та суб'єктами виробництва. Рента як форма доходу власника землі передбачає оплату за користування аграрними угіддями. Вона забезпечується шляхом сплати рентних платежів з гектара паїв, а її розмір визначається за домовленістю між сторонами, але не може бути меншим від розміру, встановленого чинним законодавством. Податківці вважають, що мінімальний розмір орендної плати при оренді земельних паїв слід визначати спираючись на

вимоги ст. 1 Указу № 92/2002, а в ній зазначено, що плата (річна) за оренду земельних ділянок сільгоспризначення, земельних паїв устанавлюється на рівні не менше 3% вартості такого паю (треба розуміти, проіндексованої нормативної грошової оцінки) [11]. Нормативна грошова оцінка землі в розрізі регіонів України представлена в Табл. 1

Саме вище зазначений механізм визначав функціонування сфери земельних ресурсів, однак 31 березня 2020 року Верховна Рада України ухвалила закон, що дозволяє продаж аграрних угідь з 01 січня 2024 року для юридичних, а для фізичних осіб вже з 01 липня 2021 року. Останні зможуть придбати ділянки площею до 100 га, а представники приватного бізнесу – до 10 000 га. Це вносить значні корективи у алгоритми формування ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу.

Таблиця 1.
Показники нормативної грошової оцінки сільськогосподарських угідь в Україні станом на 01.01.2020 (гривень за гектар) [11]

№ з/п	Регіон	Рілля, перелоги	Багаторічні насадження	Сіножаті	Пасовища
1	АР Крим	26 005,00	58 459,98	10 145,85	4 284,71
2	Вінницька область	27 184,00	47 053,16	3 140,38	1 558,08
3	Волинська область	21 806,00	41 349,74	6 039,19	4 479,47
4	Дніпропетровська область	30 251,00	55 608,28	7 971,74	6 232,31
5	Донецька область	31 111,00	58 459,98	7 247,03	6 037,55
6	Житомирська область	21 411,00	35 646,33	5 072,92	4 089,95
7	Закарпатська область	27 268,00	37 072,18	6 522,33	5 258,51
8	Запорізька область	24 984,00	41 349,74	6 039,19	4 868,99
9	Івано-Франківська область	26 087,00	37 072,18	4 831,36	4 479,47
10	Київська область	26 531,00	42 775,60	6 280,76	4 479,47
11	Кіровоградська область	31 888,00	67 015,10	8 696,44	6 037,55
12	Луганська область	27 125,00	47 053,16	8 213,30	5 842,79
13	Львівська область	21 492,00	27 091,21	5 797,63	4 089,95
14	Миколаївська область	27 038,00	47 053,16	8 213,30	5 842,79
15	Одеська область	31 017,00	62 737,54	8 938,01	7 011,35
16	Полтавська область	30 390,00	64 163,40	5 556,06	4 284,71
17	Рівненська область	21 938,00	37 072,18	5 072,92	3 700,43
18	Сумська область	26 793,00	49 904,86	6 522,33	4 674,23
19	Тернопільська область	29 035,00	57 034,13	6 280,76	5 648,03
20	Харківська область	32 237,00	67 015,10	6 280,76	6 427,07
21	Херсонська область	24 450,00	37 072,18	5 314,49	4 284,71
22	Хмельницька область	30 477,00	52 756,57	6 763,90	5 258,51
23	Черкаська область	33 646,00	74 144,37	8 454,87	5 648,03
24	Чернівецька область	33 264,00	62 737,54	5 556,06	5 063,75
25	Чернігівська область	24 065,00	55 608,28	8 696,44	5 063,75

Сучасне розуміння капіталу підприємства включає такі елементи: засоби виробництва, що є результатом праці людини; фінансовий капітал; інтелектуальний капітал, іміджевий капітал. Сукупність засобів виробництва, представлених у вартісній формі, та тієї частини фінансового капіталу, яка обслуговує процес виробництва, становить поняття «виробничий капітал підприємства». Його кругообіг відбувається як рух вартості, результатом якого є виробництво матеріальних благ, що втілюють в собі собівартість спожитих засобів виробництва. Виробничий капітал суб'єкта господарювання визначає його виробничий потенціал, який системно поєднує такі елементи, як технічний та технологічний, а також фінансовий потенціал. Останній представляє собою здатність забезпечувати основні ланки ланцюга «постачання – виробництво – збут» грошовими коштами за принципом найбільш ефективного їх розподілу.

Інтелектуальний капітал (нематеріальні активи) уособлюється інтелектуальними цінностями (продуктами). Він виокремлюється від інших видів капіталу такою особливістю як невичерпність. Зі зростанням обсягу використовуваних знань обсяг інформації не зменшується, а зростає. Застосування нових інформаційних ресурсів замість застарілих потенційно може спровокувати дії радикального характеру, значно підвищити продуктивність праці, а також покращити використання інших ресурсів підприємства тощо [12, с. 77].

Характерною рисою постіндустріального суспільства є вирізнення іміджу в якості одного з основних ресурсів. Останній перетворюється на стратегічний ресурс і капітал, він дозволяє одержувати економічні вигоди від позаекономічних чинників – символічних атрибутів і переваг, відчутних і невлених елементів репутації, легенд і міфів, культурних традицій, мрій і забобонів, смаків і симпатій публіки. Імідж стає символом довіри аудиторії до якості і привабливості пропозиції, гарантією справжності продукту [13]. Частка символічного компонента в ціні товарів і послуг неухильно зростає. В науковій літературі з'являється термін

«іміджевий (публіцитний) капітал», складовими елементами якого називають репутацію, позитивну громадську думку, престиж і привабливий імідж в очах громадськості, ефективний і вигідний публічний дискурс і, в цілому, позитивне публіситі [14, с. 131]. Кожна з цих субстанцій і всі вони разом у ринкових умовах мають свій вартісний еквівалент і, по суті, функціонують як вартості (капітал).

Праця як фактор виробництва представляє собою доцільну діяльність людини, результатом якої є продукт, що задовольняє ту чи іншу потребу. Вона детермінується факторами фізіологічних особливостей людини, рівня кваліфікації, його ставлення до праці, старанності тощо. В сучасних дослідженнях науковці оперують таким поняттям як людський капітал, під яким розуміється сукупність нематеріальних активів, які можна класифікувати як економічну цінність досвіду та навичок працівника. Це такі активи, як освіта, навчання, інтелект, навички, здоров'я та інші речі, які цінують роботодавці (лояльність, креативність, відповідальність) [15]. Людський капітал вже став провідним фактором виробництва і займає зараз близько 70% в структурі національного багатства розвинутих країн. Хоча ще в середині ХХ століття на нього припадало лише 48% національного багатства [16]. Зростання частки людського капіталу в структурі національного багатства є наслідком формування економіки знань. Людський капітал є макроекономічною категорією, однак її вплив на ресурсний потенціал підприємств, зокрема, аграрного профілю незаперечний і проявляється через показник продуктивності праці.

Для суб'єктів аграрного бізнесу актуалізується проблема меншої інтенсивності нагромадження людського капіталу в сільській місцевості, де переважно акумулюється сільськогосподарське виробництво. Нерівномірність зазначеного процесу пояснюється тим, що у великих містах та селах люди проживають, навчаються та працюють у різних умовах, по-різному сприймають та генерують інформацію, мають неоднакові здібності, майстерність, креативність, вважаємо, що це пов'язано з інфраструктурою освіти. Зазначена проблема обумовлена відсутністю цільового розподілу випускників ВНЗ та низьким рівнем як матеріальної, так і нематеріальної мотивації до зайнятості висококваліфікованих спеціалістів у невеликих містах та в сільській місцевості [17].

Варто зауважити, що ефективність використання ресурсного потенціалу визначається не лише кількістю та якістю наявних ресурсів (факторів), а і їх співвідношенням, відповідністю їх величини та складу потребам завдань, що вирішуються. В даному випадку спрацьовує класичний закон спадної віддачі, який свідчить - внаслідок збільшення одного з факторів виробництва (праці, землі, капіталу) при сталих інших кількостях продукції спочатку збільшується вище пропорції, потім нижче пропорції і нарешті зменшується. Якщо розглядати загальні тенденції в стратегіях оптимізації складу ресурсів аграрними компаніями в Україні, то перше, що впадає в око – це оптимізація банків землі сегменту агрохолдингів шляхом їх скорочення, про що свідчать дані щодо динаміки обсягів земельного банку компаній з Топ-5 найбільших латифундистів (Табл. 2).

Таблиця 2.
Обсяг земельного банку агрохолдингів в Україні (2015 -2020 рр.), тис. га

Назва компанії	Роки				
	2016	2017	2018	2019	2020
Кернел	385	602,5	550	530	558
ПАТ «UkrlandFarming»	605	605	570	500	358
МХП	370	370	370	370	368
Агропросперис (NCH)	430	430	400	396	360
Астарта - Київ	250	250	250	240	209

Складено автором на основі [18, 19]

Представлені вище цифри свідчать про зміщення акценту на підвищення ефективності виробництва на основі інвестицій в інновації. Як зазначають експерти, великі земельні території в наш час – далеко не гарант високих та стійких прибутків, ставку слід робити на модернізацію виробництва, використання точних технологій при посіві та обробці, нових стійких до хвороб і погодних умов гібридів насінневого матеріалу [20]. Фактично, можна стверджувати, що акцент переміщується в нарощування такої складової ресурсного потенціалу, як капітал в багатоманітності його існування. При цьому, актуалізується роль трудового потенціалу, що приводить в дію всі інші елементи ресурсного потенціалу, створює систему ефективної взаємодії між ними, є джерелом нарощування інноваційної складової, що в сучасних умовах виступає необхідною умовою набуття стійких конкурентних переваг для аграрних підприємств.

Слід зауважити, що відповідно до закону зростання органічної будови капіталу К. Маркса, який стверджує тенденцію до збільшення відношення постійного капіталу (засобів виробництва) до змінного капіталу (робочої сили) як результату зміни технічного його складу, відбувається зростання продуктивності праці. У підсумку частка постійного капіталу збільшується, а змінного – скорочується. Трудомісткість виробництва аграрної продукції має тенденцію до скорочення, що призводить до посилення напруги на ринку праці для низькокваліфікованих працівників. При цьому, потреба у висококваліфікованих робітниках, здатних до обслуговування сучасної техніки і продукування збільшення інноваційного потенціалу підприємств аграрного сектору зростає і стикається з дефіцитом працівників з переліченими компетенціями. Це, в свою чергу, виводить проблему створення умов нарощування ресурсного потенціалу для сільськогосподарських підприємств на макрорівень. Актуалізується запит на розбудову ефективної системи аграрної освіти.

Висновки. Врахування базових концептів сучасних теорій економічного розвитку дозволило розширити розуміння категорії «ресурсний потенціал» за рахунок доповнення стратегічними орієнтирами функціонального наповнення, як то підтримання екологічного балансу навколишнього середовища та розбудова механізмів гармонізації соціальних відносин.

Механізми реалізації земельних відносин в Україні перебувають в стадії трансформації – зняття мораторію на продаж землі вносить значні корективи у алгоритми формування ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу. Відбувається диверсифікація взаємин між власниками паїв та суб'єктами виробництва.

В сучасних умовах реалізації бізнес-процесів доцільним є доповнення структури ресурсів (капіталу) фірми таким елементом, як іміджевий (публіцитний) капітал, що уособлюється позаекономічними чинниками (символічними атрибутами і перевагами, відчутними і невлловимими елементами репутації, легендами і міфами, культурними традиціями, мріями і забобонами, смаками і симпатіями публіки). Зазначені субстанції в ринкових умовах мають вартісний еквівалент і входять до складу ресурсного потенціалу.

Праця як фактор виробництва має діалектичну природу: з одного боку, вона виступає окремим ресурсом, з іншого – визначає ефективність функціонування всієї сукупності елементів ресурсного потенціалу аграрного підприємства, а також є джерелом нарощування такого елементу як інтелектуальний капітал, що значною мірою формує стійкі конкурентні переваги господарюючого суб'єкта.

Бібліографічні посилання.

1. Маршук Л.М. Принципи формування фінансово-ресурсного потенціалу підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. 18. С. 56-59.
2. Лейбович А.В. Формування та оцінка ресурсного потенціалу Запорізького регіону. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. №10. С. 60-67.
3. Бердникова Л.Ф. Ресурсний потенціал організації: поняття і структура. *Вектор науки ТГУ*. 2011. № 1. С. 201–203.
4. Материнська О.А., Ярова А.О. Ресурсний потенціал підприємства: проблеми та шляхи його вирішення. URL: <https://nauka.kushnir.mk.ua> (дата звернення: 18.01.2022).
5. Стексова С.Ю. Методология определения ресурсного потенциала строительного предприятия. URL: <https://dis.ru/library/557/25951> (дата звернення: 18.01.2022).
6. Краснокутська Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навчальний посібник. Київ : Вид-во ЦНЛ, 2005. 352 с.
7. Гладій М.В. Використання виробничо-ресурсного потенціалу аграрного сектора економіки України: монографія. Львів: ІРД НАН України, 1998. 294 с.
8. Славов В.П. Ресурсозбереження як важливий чинник розвитку виробничих систем. *Агроінком*. 2007. №7–8. С. 52–57.
9. Томпсон А.А., Стрикленд-III А.Дж. Стратегический менеджмент: концепции и ситуации для анализа / пер. с англ. 12-е изд. Москва: Вильямс, 2009. 928 с.
10. Огорокова Л.Г. Ресурсний потенціал підприємств. Санкт-Петербург: СПГТУ, 2001. 293 с.
11. Від чого залежить розмір орендної плати за орендовані земельні паї. URL: <https://borova-gromada.gov.ua/post/vid-chogo-zalezhit-rozmir-orendnoyi-plati-za-orendovani-zemelni-pai> (дата звернення: 18.01.2022).
12. Смолич Д.В., Тимошук І.В. Ресурсний потенціал підприємства: сутність, складові та модель управління в сучасних умовах господарювання. *Економічний простір*. 2020. №153. С. 75-82.
13. Широкова М.С. Роль соціального капіталу організації у формуванні її публіцитного капіталу. URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2009/04/84-90__no-2__vol-29__2009__UKR.pdf (дата звернення: 18.01.2022).
14. Шишкіна М. Паблік рилейшнз в системі соціального управління. СПб.: Изд-ва. «Паллада-медиа» и СЗРЦ «РУСИЧ», 2002. 448 с.
15. Human Capital. URL: <https://www.investopedia.com/terms/h/humancapital.asp> (дата звернення: 18.01.2022).
16. Важливість розвитку людського капіталу у сучасному світі. URL: <https://uifuture.org/publications/vazhlyvist-rozvytku-lyudskogo-kapitalu-u-suchasnomu-sviti-yakoyu-maye-buty-strategiya-ukrayiny/>
17. Амосов О. Ю. Гавкалова Н. Л. Капіталізація як засіб модернізації суспільства. *Демографія та соціальна економіка*. 2012. № 1. С. 43–50.
18. Топ-10 крупнейших латифундистов в Украине. URL: https://www.youtube.com/watch?v=YKDYXBV_47E
19. Онлайн рейтинг агрохолдингів України 2020-2021 за розміром земельного банку від Agricultural Consulting. URL: <https://farming.org.ua.html>
20. Агрохолдинги України. URL: <https://tripoli.land/agrokholdingi-ukrainy>

References.

1. Marshuk, L.M. (2016), "Principles of formation of financial and resource potential of the enterprise", *Naukovyj visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu*, vol. 18, pp. 56-59.

2. Lejbovych, A.V. (2018), "Formation and assessment of resource potential of the Zaporozhye region". *Investytsii: praktyka ta dosvid*. vol. 10, pp. 60-67.
3. Berdnikova, L.F. (2011), "Resource potential: concept and structure". *Vektor nauki TGU*. vol. 1, pp. 201–203.
4. Materyns'ka, O.A. and Yarova, A.O. (2012), "Resource potential of the enterprise: problems and ways to solve it", available at: <https://nauka.kushnir.mk.ua> (Accessed 18 January 2022).
5. Steksova, S.Ju. (2007), "Methodology for determining the resource potential of a construction company", available at: <https://dis.ru/library/557/25951> (Accessed 18 January 2022).
6. Krasnokuts'ka, N. S. (2005), *Potentsial pidpriemstva: formuvannia ta otsinka: navchal'nyj posibnyk* [Potential of the enterprise: formation and evaluation: a textbook], Vyd-vo TsNL, Kyiv, Ukraine.
7. Hladij, M.V. (1998), *Vykorystannia vyrobnycho-resursnoho potentsialu ahrarnoho sektora ekonomiky Ukrainy: monohrafiia* [Use of production and resource potential of the agricultural sector of the economy of Ukraine: monograph], IRD NAN Ukrainy, Lviv, Ukraine.
8. Slavov, V.P. (2007), "Resource conservation as an important factor in the development of production systems", *Ahroinkom*, vol. 7–8, pp. 52–57.
9. Tompson, A.A. and Striklend-III, A.Dzh. (2009), *Strategicheskij menedzhment: koncepcii i situacii dlja analiza* [Strategic management: concepts and situations for analysis], 12th ed, Vil'jams, Moscow, Russia.
10. Okorokova, L.G. (2001), *Resursnyj potencial predpriatij* [Resource potential of enterprises], SPGTU, St. Petersburg, Russia.
11. Borivs'ka selyschna rada (2021), "What determines the amount of rent for leased land shares", available at: <https://borova-gromada.gov.ua/post/vid-chogo-zalezhit-rozmir-orendnoyi-plati-za-orendovani-zemelni-payi> (Accessed 18 January 2022).
12. Smolych, D.V. and Tymoschuk, I.V. (2020), "Resource potential of the enterprise: the essence, components and management model in modern business conditions", *Ekonomichnyj prostir*, vol. 153, pp. 75-82.
13. Shyrokovska, M.S. (2009), "The role of the organization of social capital in the formation of its public capital", available at: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2009/04/84-90__no-2__vol-29__2009__UKR.pdf (Accessed 18 January 2022).
14. Shishkina, M. (2002), *Pablik rilejshnz v sisteme social'nogo upravlenija* [Public relations in the system of social management], Izd-va. «Pallada-media» i SZRC «RUSICH», St. Petersburg, Russia.
15. investopedia (2022), "Human Capital", available at: <https://www.investopedia.com/terms/h/humancapital.asp> (Accessed 18 January 2022).
16. UIFuture (2021), "The importance of human capital development in the modern world", available at: <https://uifuture.org/publications/vazhlyvist-rozvytku-lyudskogo-kapitalu-u-suchasnomu-sviti-yakoyu-maye-buty-strategiya-ukrayiny/> (Accessed 18 January 2022).
17. Amosov, O. Yu. and Havkalova, N. L. (2012), "Capitalization as a means of modernizing society", *Demohrafiia ta sotsial'na ekonomika*, vol. 1, pp. 43–50.
18. Latifundist (2020), "Top 10 largest landowners in Ukraine", available at: https://www.youtube.com/watch?v=YKDYXBV_47E (Accessed 18 January 2022).
19. farming.org.ua (2022), "Online rating of agricultural holdings of Ukraine 2020-2021 by the size of the land bank from Agricultural Consulting", available at: <https://farming.org.ua.html> (Accessed 18 January 2022).
20. tripoli.land (2022), "Agricultural holdings of Ukraine", available at: <https://tripoli.land/agrokholdingi-ukrainy> (Accessed 18 January 2022).

Стаття надійшла до редакції 19.02.2022 р.